

SLOVENSKO

ŠALOM

ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO

SPOZNAJTE ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO NA SLOVENSKU

Slovensko – malá krajina v srdci Európy, na križovatke kultúr, ponúka jedinečné dedičstvo židovskej kultúry, ktoré formovalo dejiny regiónu po stáročia. Od stredoveku až po rozkvet v 19. a začiatkom 20. storočia, židovské spoločenstvá žili, pracovali a tvorili po celom našom území – mestá, i malé obce boli domovom remeselníkov, obchodníkov, lekárov, právnikov či významných rabínov.

Židovské spoločenstvá existovali nielen vo veľkých mestách, ale aj v malých obciach. Bratislava, Nitra, Galanta, Vrbové, Nové Mesto nad Váhom, Topoľčany, Huncovce, Prešov, Košice, Bardejov sa stali centrami vzdelanosti, rabínskej tradície a vydávania kníh. Dodnes sem smerujú ortodoxní pútnici z celého sveta k hrobom slávnych učencov.

Tento príbeh má aj tragické kapitoly – holokaust, povojnové represie a vlny emigrácie hlboko zasiahli židovský život na Slovensku. Dnes tu pôsobí dvanásť židovských náboženských obcí, ktoré pokračujú v dodržiavaní tradície.

Slovensko si uchováva bohaté židovské kultúrne dedičstvo: desiatky synagóg a stovky cintorínov, od maurských

a neorománskych stavieb až po pamiatky medzivojnového funkcionalizmu. Mnohé z nich boli v posledných desaťročiach obnovené a znovu ožívajú ako miesta modlitby, pamäti a kultúry.

Pozývame vás objaviť príbeh viery, vzdelanosti, utrpenia i obnovy – príbeh, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou identity tejto krajiny.

HRBOĽATÁ CESTA ŽIDOVSKÉJ PAMÄTI

📍 Bratislava
4 – 9

ZÁPAD KRAJINY

📍 Stupava, Trnava, Sered', Šamorín, Senec, Nitra,
Piešťany
10 – 21

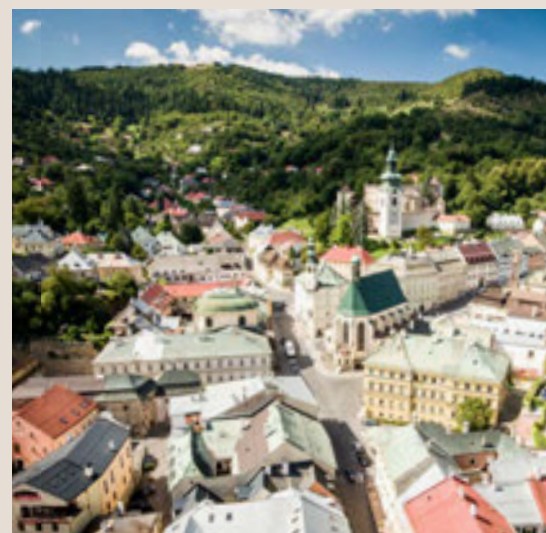
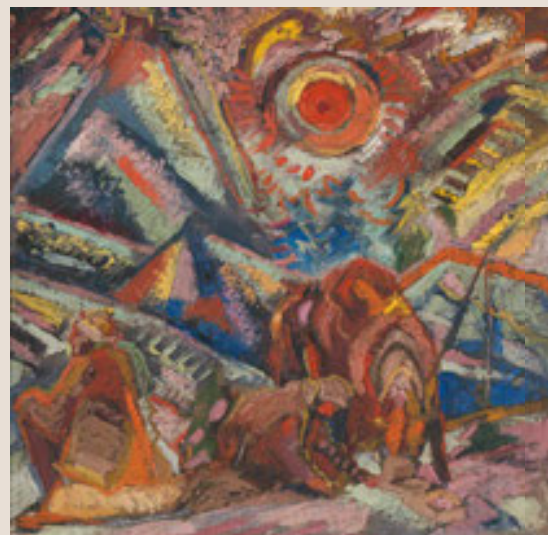
HORE POVAŽÍM

📍 Trenčín, Žilina, Liptovský Mikuláš
22 – 26

MALIAR Z HÔR

📍 Orava
27

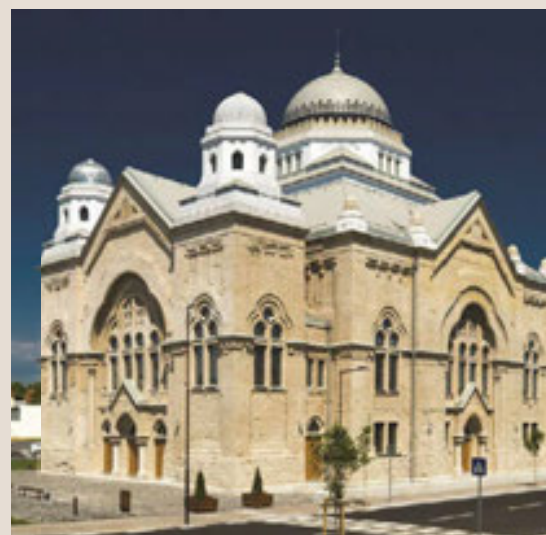

V HORNATOM SRDCI SLOVENSKA

📍 Ľanská Štiavnica, Banská Bystrica, Brezno
30 – 39

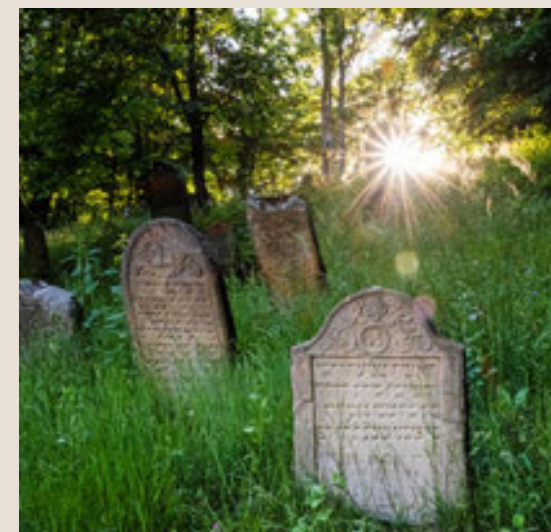
POD JUŽNÝM SLNKOM

📍 Ľučenec, Šahy, Komárno
40 – 45

DOMY ŽIVOTA

46 – 47

PERLY VÝCHODU

📍 Prešov, Košice, Bardejov, Spiš
48 – 58

VYSVETLIVKY:

Zaujímavá
informácia

Významná
osobnosť

HRBOĽATÁ

CESTA ŽIDOVSKÉJ PAMÄTI

Hlavné mesto Slovenska, Bratislava, je multikultúrna metropola a židovská prítomnosť sú tu veľmi výrazné. Nájdeme tu fungujúcu synagógu, Pamätník Chatama Sofera vyhľadávaný návštevníkmi z celého sveta, vzácne historické cintoríny, dve židovské múzeá a ďalšie pamiatky. V meste pôsobí aktívna židovská náboženská obec.

V židovskom svete bolo mesto známe ako Pressburg – vďaka rabínskej dynastii Soferovcov, ktorí viedli slávnu Prešporskú ješivu. Fungovala až do školského roku 1940/41, bola centrom židovského učenia.

Židovská tradícia tu siaha až do roku 1291, keď uhorský kráľ Ondrej III. udelil Bratislave mestské práva, ktoré sa vzťahovali aj na židovských obyvateľov mesta. V nasledujúcich storočiach sa židovská komunita striedavo rozvíjala, alebo bola vyhánaná, no priebežne sa do mesta vracala a pomáhala rozvíjať špecifický duch mesta. Bratislava bola takmer dva a pol storočia hlavným mestom Uhorského kráľovstva a miestna židovská komunita sa stala najvýznamnejšou v krajine. Pôsobili tu významní rabíni, učitelia a duchovní lídri, ktorých vplyv presahoval hranice regiónu.

MÚZEUM ŽIDOVskej KULTÚRY:
TRADÍCIA ŽIJE

Múzeum židovskej kultúry je špecializované múzeum Slovenského národného múzea založené v roku 1993. Sídli v budove barokovej Zsigrayovej kúrie z 18. storočia, jednej z mála zachovaných pôvodných budov na Židovskej ulici. Táto významná štátna inštitúcia dokumentuje a uchováva kultúrne dedičstvo židovskej komunity na Slovensku. Stála expozícia múzea zahŕňa exponáty, dokumenty, fotografie a materiály židovského života pred vojnou, ako aj počas holokaustu. Múzeum organizuje výstavy, prednášky a podujatia na podporu poznania židovskej histórie a tradícií.

▲ Džbán pohrebného spolku Chevra kadiša zo Senice
© Viera Kamenická

Židovské kultúrne dedičstvo Bratislavy
- online sprievodca
jewishbratislava.sk

Michal Vaněk

SNM - Múzeum židovskej kultúry
snm.sk/muzea-snm/
muzeum-zidovskej-kultury

Pamätník Chatama Sofera
Robert Vrlák

PAMÄTNÍK CHATAMA SOFERA - DUCHOVNÉ
SRDCE ŽIDOVskej BRATISLAVY

Pamätník Chatama Sofera je jedinečný podzemný komplex, ktorý predstavuje posledný zachovaný fragment starého židovského cintorína, zlikvidovaného počas vojny. Bol postavený v rokoch 1999 – 2002 podľa návrhu architekta Martina Kvasnicu, pod príslym dohľadom rabínskych autorít. Jeho architektúra rešpektuje náboženské pravidlá a zároveň vytvára tichý priestor na modlitby. Pamätník nie je múzeum, ale moderný pútnický areál medzinárodného významu, kam prichádzajú ortodoxní veriaci z celého sveta. V tomto pietnom priestore sa nachádzajú hroby významných rabínov, ktorí pôsobili v Bratislave – vrátane hrobu Chatama Sofera.

Chatam Sofer
Moše Schreiber (1762 – 1839), známy ako Chatam Sofer, sa narodil vo Frankfurte a pôsobil ako rabín v Prostějove, Matersdorfe a napokon tridsať rokov v Bratislave. Bol významnou rabínskou autoritou svojej doby a vedúcou osobnosťou Prešporskej ješivy, ktorú pozdvihol na jedno z najprestížnejších centier tradičného židovského učenia v Európe.

Pamätník
Chatama Sofera
chatamsofer.sk

BRATISLAVSKÁ SYNAGÓGA PODĽAHLA BRUTALITE BUDOVATEĽOV

Neologická synagóga na Rybnom námestí bola postavená v rokoch 1893 – 1894 podľa návrhu architekta Dezidera Milcha v pôsobivom orientálno-maurskom štýle, s bohatou výzdobou a kupolami. Slúžila neologickej obci, jednej z dvoch bratislavských židovských obcí. Po druhej svetovej vojne synagógu zabral štát. V roku 1969 ju zbúrali pri výstavbe Mosta SNP. Tento krok vyvolal veľkú kritiku, pretože išlo o významnú historickú a kultúrnu pamiatku mesta.

Na mieste bývalej synagógy dnes stojí Pamätník holokaustu, dielo architektov Petra a Lucie Žalmanovcov a akademického sochára Milana Lukáča. Každoročne sa tu počas pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násilia koná pietny spomienkový akt. Na Chanuku tu bratislavskí Židia zapalujú veľký svietnik ako symbolický znak prítomnosti komunity v meste.

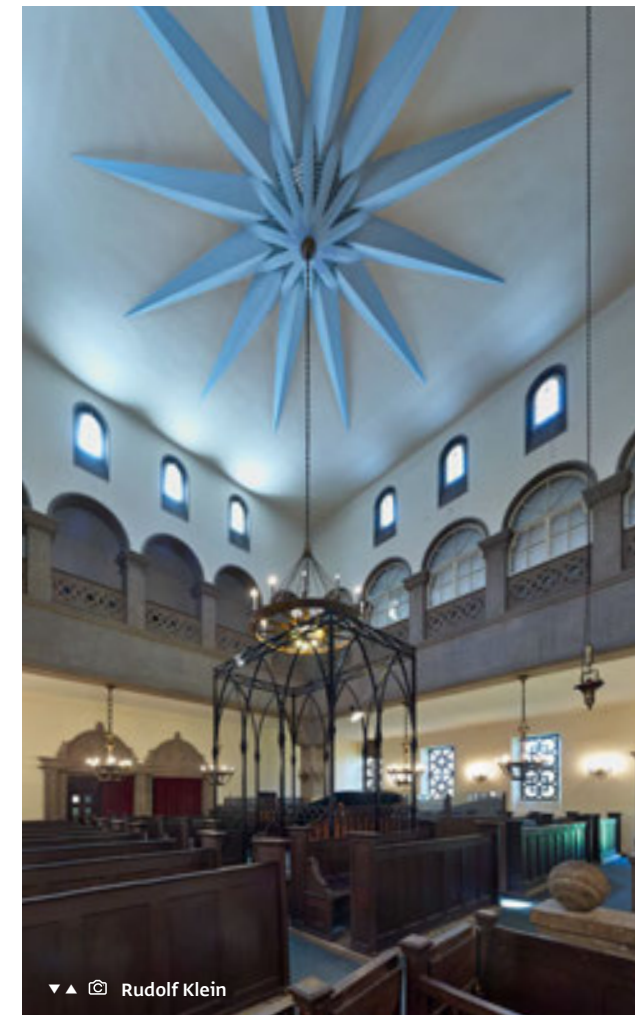
Vymazanie a obnova pamäti

Bohaté židovské dedičstvo bolo drasticky narušené počas 2. svetovej vojny. Komunitu zdecimovali a mnohé židovské pamiatky boli zrovnané so zemou. Nasledujúce desaťročia komunizmu len prehĺbili stratu, pretože komunisti sa k pamiatkam správali bezcitne. Napriek devastácii v Bratislave dodnes žije malá, ale aktívna židovská komunita, ktorá udržiava tradície a pamäť predkov.

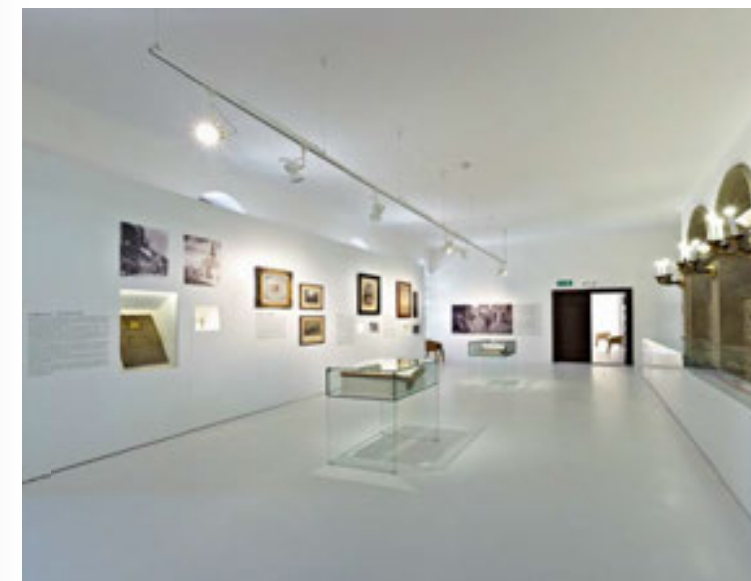
SYNAGÓGA A ŽIDOVSKÉ KOMUNITNÉ MÚZEUM

Synagóga na Heydukovej ulici je jedinou zachovanou synagógou v Bratislave a dodnes slúži svojmu pôvodnému účelu ako miesto židovských bohoslužieb. Bola postavená v rokoch 1923 – 1924 pre ortodoxnú náboženskú obec podľa plánov architekta Artura Szalatnaia-Slatinského. Budova je pôsobivé dielo, ktoré spája rannú modernú architektúru s kubistickými a historizujúcimi prvkami. V letnej turistickej sezóne je významná pamiatka prístupná verejnosti. Jedným z najpôsobivejších momentov návštevy je vstup do synagogálnej svätyne – tichého priestoru, ktorý dýcha históriou a duchovnou atmosférou. Je to miesto, kde sa minulosť stretáva s prítomnosťou v architektúre, svetle a symbolike.

▼ Židovské komunitné múzeum predstavuje unikátne judaiká z bratislavského regiónu ako aj osobné predmety členov komunity, ktoré vypovedajú o ich rodinných príbehoch. Návštevníci si môžu pozrieť stálu expozíciu aj sezónne výstavy, ktoré sú venované kultúrnemu dedičstvu a histórii bratislavskej židovskej komunity.

▼ ▲ 📷 Rudolf Klein

Židovské komunitné
múzeum
synagogue.sk

SYNAGÓGY AKO SVEDKOVIA MESTSKÝCH TRADÍCIÍ

Západné Slovensko je krajinou otvorených horizontov, kde sa židovské pamiatky prirodzene prelínajú s mestskou kultúrou a obchodným duchom regiónu. V historických uličkách dodnes stoja synagógy, ktoré kedysi formovali intelektuálny aj hospodársky pulz krajiny. Hoci sa organizovaný náboženský život z väčšiny týchto miest vytratil – s výnimkou Bratislavy a malých komunít v mestách ako Galanta, Dunajská Streda či Nitra – ich odkaz zostáva živý. Tieto vzácne pamiatky dnes slúžia ako kultúrne stánky a tichí svedkovia minulosti, pričom vďaka skvelej dostupnosti sú ideálnym cieľom na inšpiratívne jednodňové výlety z hlavného mesta.

Budova synagógy v Stupave zaujme hrubými kamennými stenami a jednoduchými barokovými oknami. V modlitebnej hale sa dodnes zachovali štyri stĺpy, ktoré podopierajú devätklenbový strop.

Viac info na str. 15 >

„SLOVENSKÝ RÍM“ SPOLUVYTVÁRALI ŽIDIA

📍 Synagóga status quo ante | Trnava

▲ Tehlová stavba synagógy status quo ante dnes slúži ako **Centrum súčasného umenia Galérie Jána Koniarka**. Pred budovou stojí pamätník obetiam holokaustu, ktorý navrhoval Artur Szalatnai-Slatinský.

Galéria Jána Koniarka

gjk.sk

Dejiny Trnavy sú úzko prepojené aj s príbehom jej židovskej komunity. Ten nebol jednoduchý – v 15. a 16. storočí boli miestni Židia vystavení prenasledovaniu, ktoré vyvrcholilo popravami v rokoch 1494 a 1536 na základe vymyslených obvinení. Následne boli z mesta vyhnaní a dlhé obdobie pre nich platil zákaz pobytu.

Až v 18. storočí sa bratislavskej židovskej obci podarilo vyjednať povolenie na tranzit cez mesto. V 19. storočí sa situácia zmenila – židovská komunita sa tu usadila, stala sa súčasťou kultúrneho a spoločenského života a neskôr sa rozdelila na dve náboženské obce, status quo ante a ortodoxnú. Žilo tu takmer 3000 židovských obyvateľov, ktorí prispeli k prosperite mesta.

V roku 1897 vyrástla v centre mesta synagóga status quo ante obce podľa návrhu vienského architekta Jakoba Gartnera a prispela do siluety mesta dvoma pôsobivými vežami. Je to pekný príklad toho, ako sa dokáže synagogálna architektúra integrovať do charakteru mesta. Trnava má vďaka veľkému počtu historických kostolov prezývku Malý Rím.

📍 SLOVAKIA TRAVEL; Martin Šopinec @schopinski

▲ Len pár krokov ďalej stojí menšia ortodoxná synagóga z roku 1880. Po rokoch chátrania bola kompletne obnovená súkromným investorom a dnes sa využíva ako kaviareň – **Synagóga café**.

Synagóga café

synagogacafe.sk

▲ ▼ 📷 🌐 pavollaco.sk

SENECKÁ SYNAGÓGA

Na hlavnom námestí v centre mesta stojí budova bývalej synagógy, ktorá pripomína bohatú minulosť židovskej komunity. Architektonicky spája neorománske a maurské prvky, čo jej dodáva osobitý orientálny ráz. Dominantou trojosovej fasády je vstupný portál s podkovovitým oblúkom

a stredové rozetové okno, doplnené o symbolické tabule Desatora a Dávidovu hviezdu. Z pôvodného interiéru sa zachovalo len málo. Budova dnes patrí Bratislavskému samosprávnemu kraju a bola zrekonštruovaná na kultúrne účely.

MESTSKÝ ŽIDOVSKÝ FOLKLÓR

V seneckej synagóge hráva aj skupina Pressburger Klezmer Band. Klezmer je mestský folklór, ktorý vznikol v komunite aškenázskych Židov vo východnej Európe. Tradične sa hráva pri svadbách a oslavách a vyznačuje sa živými melódiami, emotívnym frázovaním a využívaním nástrojov ako husle, klarinet či akordeón. Pressburger Klezmer Band si za tri desaťročia pôsobenia vydobyl medzinárodné renomé.

KLENOT S DEVIATIMI KLENBAMI

Synagóga v Stupave, postavená v roku 1803, patrí medzi najvzácnejšie pamiatky židovskej architektúry na Slovensku. Je jednou z iba dvoch zachovaných synagóg devätklenbového typu v krajine. Nájdete ju v samotnom centre mesta a svojou masívnou stavbou dotvára historickú atmosféru Stupavy.

Synagógu sa podarilo zachrániť vďaka dlhoročnej iniciatíve bratislavskej neziskovej organizácie Jewrope. Dnes slúži ako živé kultúrne centrum – konajú sa tu koncerty, výstavy a iné podujatia. Každoročne sa tu koná festival Mazel Tov, ktorý sa zameriava na židovskú kultúru, tradície a pripomína históriu Židov v Stupave.

JEDINEČNÁ PAMIATKA

Na severovýchode Stupavy, v lokalite Pri Borníku, sa nachádza jeden z najvzácnejších židovských cintorínov na Slovensku. Zachovalo sa tu množstvo náhrobkov zo 17. – 20. storočia, ktoré majú vysokú pamiatkovú hodnotu. Náhrobníky sú zdobené reliéfmi, niektoré pochádzajú priamo z videnskej kamenárskej dielne, a vynikajú svojou jedinečnou formou. Nápis sú prevažne hebrejské, na novších aj nemecké. Cintorín ukrýva hroby významných osobností – rabína Mošeho Mordechaja Beneta (zomr. 1849) a posledného stupavského rabína Mošeho Samuela Herzoga, ktorý slúžil komunite 45 rokov a zomrel počas deportácie 8. júna 1942.

Synagóga Stupava
🌐 synagogastupava.sk

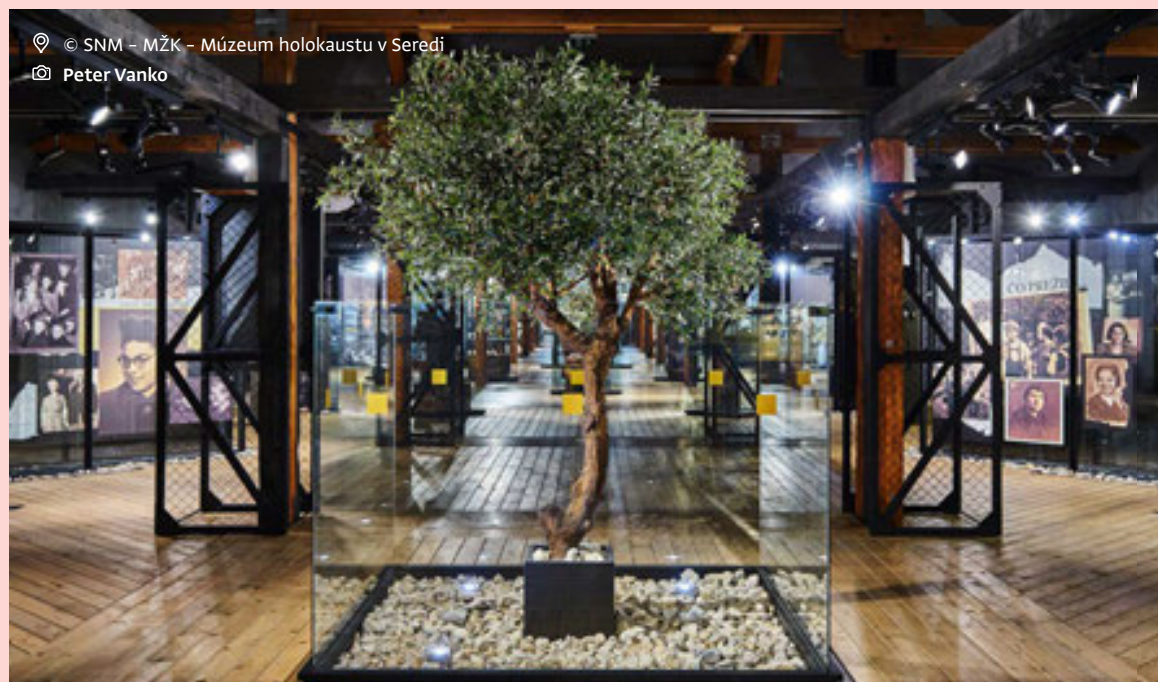
📍 Cintorín | Stupava
📷 Maroš Borský

NA SLOVENSKU NEZABÚDAME

Niekdajší pracovný a koncentračný tábor v Seredi bol zriadený počas druhej svetovej vojny, ako jeden z troch pracovných táborov na Slovensku. Ďalšie sa nachádzali v Novákoch a Vyhníach, no iba v Seredi sa zachoval pôvodný areál s barakmi, keďže ho po vojne využívala armáda. Tábor vznikol v septembri 1941. Fungovali tu stolárska, krajčírska a ďalšie dielne. Bola tu aj škola pre deti. V roku 1942 sa z pracovného tábora stal tranzitný tábor, z ktorého odchádzali transporty do vyhladzovacích táborov v Poľsku. Po potlačení Slovenského národného povstania v septembri 1944, keď Slovensko okupovala nemecká armáda, sa začala

druhá vlna deportácií a zo seredského tábora sa stal koncentračný tábor. Prešlo ním 11 719 Židov, z ktorých mnohých mučili a zavraždili. Posledný transport odišiel 31. marca 1945 do Terezína.

▼ Areál bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku a SNM – Múzeum židovskej kultúry tu vybudovalo Múzeum holokaustu. Riaditeľ múzea Martin Korčok tu dlhodobo rozvíja vzdelávanie o holokauste, ľudských právach a prevencii extrémizmu.

© SNM – MŽK – Múzeum holokaustu v Seredi
Peter Vanko

MULTIKULTÚRNE A UMELECKÉ CENTRUM

Šamorínska synagóga z roku 1912 je jedinečnou pamiatkou Žitného ostrova. Zachovala sa vo svojom pôvodnom architektonickom prostredí spolu s bývalou židovskou školou a ďalšími objektmi niekdajšej židovskej obce. Jej okná zdobili farebné vitráže a vnútorný priestor charakterizovala kombinácia viacerých architektonických štýlov. Relatívne malá budova s jednoduchou fasádou stála po druhej svetovej vojne dlhé roky opustená, keďže židovská komunita v meste zanikla.

V 90. rokoch ju pred zbúraním zachránili manželia Csaba a Suzanne Kissovci, ktorí začali s jej obnovou a založili v nej At Home Gallery – centrum súčasného umenia. Stala sa miestom, kde sa progresívne umenie stretáva s tradíciou, a dodnes hostí výtvarné projekty, koncerty i rezidenčné pobyty umelcov. Významným momentom v dejinách synagógy bola návšteva 14. dalajlámu v roku 2000, ktorý počas projektu tibetských mníchov dokončil pieskovú mandalu vytvorenú v jej priestoroch.

MESTO POD ZOBOROM

Nitra patrí k najstarším centrám židovského života na Slovensku. Prvé zmienky o prítomnosti Židov sa objavujú už v Zoborských listinách z rokov 1111 a 1113, kde sa spomína Mons Judeorum – Židovský vrch. V roku 1248 sa uvádza aj Castrum Judeorum, opevnená židovská osada v Párovciach. V stredoveku pôsobili Židia v Nitre ako obchodníci, minciari či správcovia kráľovských financií. V 17. – 18. storočí sa komunita obnovila a v Párovciach žilo asi tridsať rodín, ktoré si vybudovali synagógu a komunitné inštitúcie.

Najväčší rozmach nastal v 19. storočí, keď sa Nitra stala jedným z hlavných centier židovstva v krajine. V roku 1869 tu žilo vyše tritisíc Židov, ktorí tvorili takmer tretinu obyvateľov mesta. Pôsobila tu významná ješiva, kde sa pod vedením rabína Samuela Ungara vyučovalo až do septembra 1944 a bola poslednou fungujúcou rabínskou školou v nacistami okupovanej Európe. Pred druhou svetovou vojnou, v roku 1940, žilo v Nitre 4 358 Židov. Väčšina z nich zahynula počas deportácií, po vojne sa vrátilo len asi šesťsto osôb, z ktorých mnohí neskôr emigrovali.

V meste pôsobí malá židovská obec, ktorá udržiava rozsiahly cintorín, kde je pochovaných mnoho významných osobností – rabín Ezechiel Baneth (1773 – 1854), veľký učenec, ktorého hrob je pútnym miestom, ako aj primátor mesta Dr. Vojtech Szilágyi (pôv. Schlesinger, 1881 – 1932).

▲ Milovníci modernej architektúry by nemali vynechať prehliadku funkcionalistickej **Vily K**, ktorá bola postavená v roku 1934 podľa návrhu architekta Oskara Singera pre Frídriha Kollmanna a jeho manželku.

Samuel David Ungar

Viedol ješivu, ktorá fungovala až do 5. septembra 1944, keď ju nemecké jednotky zlikvidovali. Rabínovi sa podarilo utiecť, ale zomrel v horách 21. februára 1945 následkom vyčerpania. Je pochovaný v Piešťanoch. Nitriansku ješivu po vojne obnovil rabín Michael Dov Weissmandl (1903 – 1957) v meste Mount Kisco v štáte New York v USA, kde pôsobí dodnes.

▲ Synagóga bola postavená v rokoch 1908 až 1911 podľa návrhu budapeštianskeho architekta Leopolda (Lipóta) Baumhorna, známeho projektanta uhorských synagóg. Stavba je eklektická, spája prvky maurskej, byzantskej a secesnej architektúry. Slúžila ako synagóga nitrianskej neologickej židovskej obce. Mesto Nitra ju obnovilo na kultúrne účely.

SVETOZNÁME PIEŠŤANY

▲ Neodmysliteľnou súčasťou Winterovej vízie sa stal aj kolonádový most cez rieku Váh, na začiatku ktorého umiestnili sochu **barlolamača**.

V príbehu kúpeľného mesta Piešťany, ktoré každoročne navštevujú tisíce hostí z celého sveta vrátane Blízkeho východu, majú Židia kľúčový význam.

História piešťanských kúpeľov siaha až do stredoveku, keď liečivé účinky termálnych prameňov využívali najmä miestni obyvatelia. V 16. a 17. storočí boli kúpele známe v širšom regióne, no skutočný rozmach nastal až v 19. storočí, keď sa Piešťany stali vyhľadávaným miestom pre aristokraciu a bohatých mešťanov. Ľudovít Winter nadviazal na túto tradíciu a svojou podnikavosťou ju povýšil na medzinárodnú úroveň – Piešťany začali byť vyhľadávanou destináciou pre hostí z celej Európy, vrátane významných osobností kultúry a politiky.

Ak v rámci prechádzky po meste zabľúdime na židovské cintoríny, medzi náhrobkami nájdeme týčiť sa aj monumentálne pomníky významných piešťanských židovských rodín.

Židovskí lekári a podnikatelia v 20. a 30. rokoch postavili v meste mnohé sanatóriá. Friedrich Weinwurm a Ignác Vécsei, dvojica najvýznamnejších predstaviteľov slovenskej medzivojnovnej moderny, vtlačili Piešťanom jasný funkcionalistický rukopis prostredníctvom vil, obytných domov a elegantnej vily Lívia, ktoré dodnes patria k ikonám miestnej architektúry. Artur Szalatnai-Slatinský prispel k rozvoju kúpeľného mesta svojimi čistými, premyslenými stavbami a kultivovaným architektonickým jazykom.

Ľudovít Winter

Pod jeho vedením sa z Piešťan stalo svetoznáme kúpeľné stredisko, ktoré zaznamenalo veľkolepý rozmach. Winter (1870 – 1968) pochopil podstatu kúpeľnej starostlivosti a vybudoval fungujúci systém aj tým, že kúpele nemôžu byť určené len pre tých bohatších a najbohatších. Dal vybudovať nové kúpeľné objekty – luxusný hotel Thermia Palace, kúpele Irma a Pro Patria. Okrem modernizácie infraštruktúry a vybudovania športovísk pochopil aj úlohu propagácie.

Ľudovít Winter prežil holokaust (táborníci v Seredi a Terezíne), no po druhej svetovej vojne čelil prenasledovaniu komunistickým režimom, ktorý mu zobral všetko a dokonca zakázal prístup na Kúpeľný ostrov. Ocenenia sa dočkal až po roku 1989 – jedna z hlavných ulíc v Piešťanoch dnes nesie jeho meno a jeho odkaz je pevne zapísaný v dejinách mesta.

📍 Hotel Thermia Palace
📧 nino@nino.sk

V kúpeľnom meste môžete absolvovať zaujímavé zážitkové prehliadky mesta.

Piešťany podľa Wintera
🌐 visitpiestany.sk

HORE POVAŽÍM

Stará obchodná cesta popri Váhu, lemovaná hradmi, privítala od 17. storočia moravských Židov prichádzajúcich najmä z Uherského Brodu. V 18. storočí, aj vplyvom familiantských zákonov, vznikali početné židovské obce v mestách i menších sídlach celého regiónu. Výstavba Považskej železnice neskôr priniesla hospodársky boom a dodala oblasti novú dynamiku. Bohatú históriu dnes reprezentujú vzácne a monumentálne synagógy v Trenčíne, Žiline či Liptovskom Mikuláši. Tieto architektonické skvosty zostávajú kľúčovými svedkami hlbokých stôp židovského kultúrneho dedičstva na Považí.

Neopravujeme len múry synagógy ale v týchto múroch zachováваме hodnoty pre ďalšie generácie.

Oľga Hodálová, predsedníčka ŽNO Trenčín

© Rudolf Klein

MONUMENTÁLNA SYNAGÓGA

Mesto Trenčín pod majestátnym hradom Matúša Čáka očarí návštevníkov svojou atmosférou a historickou kontinuitou. Niet divu, že sa stalo Európskym hlavným mestom kultúry 2026. Okrem známeho rímskeho nápisu z roku 179 občianskeho letopočtu na hradnej skale je Trenčín výnimočný aj svojou unikátnou synagógou, ktorá patrí k architektonickým dominantám mesta. Synagógu postavila židovská obec, ktorej počiatky siahajú do konca 17. storočia. V 19. a na začiatku 20. storočia obec zažila obdobie rozkvetu, a preto si v rokoch 1912 – 1913 dala vybudovať nový chrám podľa návrhov berlínskych architektov Richarda Scheibnera a Huga Pála. Monumentálna stavba s orientálnou kupolou sa stala neprehliadnuteľnou súčasťou mestskej panorámy. Väčšina trenčianskej židovskej komunity zahynula počas holokaustu. Tí, ktorí sa po vojne vrátili z koncentračných táborov, synagógu obnovili, no jej osud bol v nasledujúcich desaťročiach pohnutý. Slúžila ako sklad odevov i kultúrna sála, až napokon bola v schátranom stave vrátená židovskej obci.

© Eduard Poliak

▲ Pod vedením predsedníčky obce Olgy Hodálovej prešla synagóga citlivou obnovou interiéru. 9. novembra 2025 bola synagóga slávnostne vysvätená. Dnes slúži nielen náboženským účelom, ale aj ako priestor dialógu, porozumenia a kultúrnych aktivít. Návštevníci si tu môžu pozrieť aj stálu expozíciu židovského kultúrneho dedičstva stredného Považia.

Trenčianska synagóga
● synagogatrencin.sk

📍 Synagóga | Liptovský Mikuláš
📷 Martin Žilka PhotoMartini.com @photomartini

IMPOZANTNÉ DIELO

V bývalom sídle Liptovskej župy boli Židia váženou a spoločensky dobre etablovanou komunitou. Ich prítomnosť sa spomína už v 18. storočí. V roku 1880 mala židovská obec 1 115 členov, čo predstavovalo takmer 40% obyvateľstva mesta. V roku 1865 zvolili za starostu Izáka Dinera – Liptovský Svätý Mikuláš sa tak stal prvým mestom v Uhorsku, kde zastával tento úrad Žid. V nasledujúcich desaťročiach pôsobili vo funkcii starostu ďalší traja členovia židovskej komunity, čo bol výrazný prejav náboženskej a kultúrnej tolerance. Neologická obec mala pred druhou svetovou vojnou približne tisíc príslušníkov. Na mieste židovského cintorína je dnes mestský park s pamätníkom holokaustu.

Synagóga v Liptovskom Mikuláši patrí k najhodnotnejším synagógam na Slovensku. Klasicistickú stavbu postavili v roku 1846. Dvakrát vyhorela – v rokoch 1878 a 1906. Súčasná podoba interiéru je výsledkom obnovy podľa plánov budapeštianskeho architekta Leopolda (Lipóta) Baumhorna, jedného z najvýznamnejších tvorcov židovskej sakrálnej architektúry v Uhorsku. Baumhorn ponechal klasicistickú fasádu s portikom a tympanómom, no interiérový priestor vystaval nanovo v secesnom duchu typickom pre jeho tvorbu. Zo zariadenia sa zachoval iba svätostánok, ostatný inventár bol zničený v 80. rokoch.

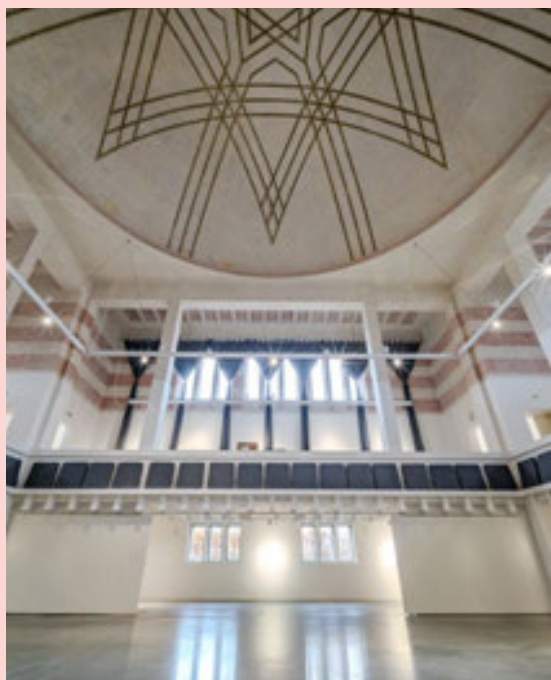
V 90. rokoch 20. storočia synagóga prešla čiastočnou obnovou. Impozantná budova je v správe Múzea Janka Kráľa a prístupná verejnosti.

Múzeum Janka Kráľa
● muzeumjankakrala.sk

▲ 📍 Ortodoxná synagóga | Žilina
▼ 📷 Martin Žilka PhotoMartini.com @photomartini

Nová synagóga Žilina
🌐 novasynergoga.sk

ORTODOXNÁ SYNAGÓGA: CENTRUM ŽIDOVSKÉJ KOMUNITY

Synagóga niekdajšej ortodoxnej komunity dnes slúži ako centrum židovského života v meste. Ide o jednoduchý objekt z 20. rokov 20. storočia, zasadený do obytnej zástavby medzivojnového obdobia. V suteréne sa pôvodne nachádzal rituálny kúpeľ (mikva). V budove je modlitebná sála s pôvodným mobiliárom a stála expozícia so vzácnou zbierkou judaík. V suteréne bývalého židovského starobinca na Hollého 9 môžete navštíviť Pamätnú izbu Vrba a Wetzlera. V týchto priestoroch dvaja slovenskí Židia, Rudolf Vrba a Alfréd Wetzler, ktorým sa podarilo utiecť z koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau, vypovedali v apríli 1944 o nacistických zverstvách, ktorých boli svedkom. Podrobná správa bola preložená do ďalších jazykov a dostala sa do slobodného sveta, ktorý sa tak prvýkrát, neveriacky dozvedel o nacistických továrňach na smrť.

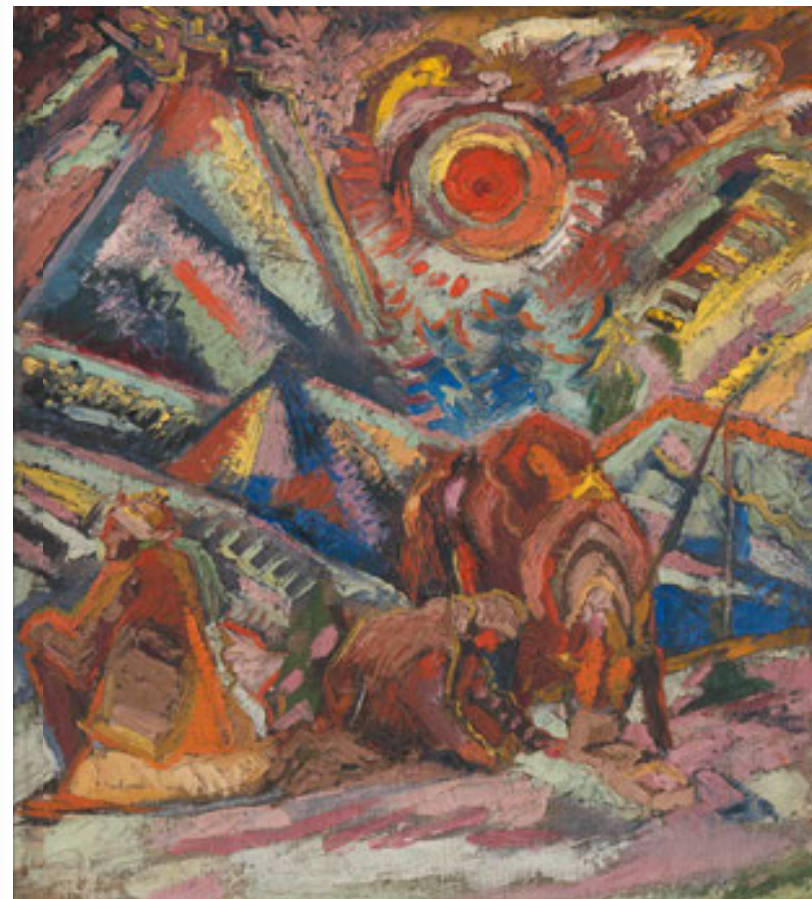
ŽIVÉ CENTRUM KULTÚRY

Žilina sa v priebehu 19. storočia stala významným centrom židovského života na severe Slovenska. Dovtedy bolo Židom zakázané usadiť sa v meste, no po uvoľnení obmedzení sa tu začala formovať silná komunita. Prvú synagógu si obec postavila v roku 1850 a slúžila až do roku 1928, kedy ju nahradila nová, moderná synagóga – architektonický skvost navrhnutý nemeckým architektom Petrom Behrensom. Táto budova patrí k najvýznamnejším príkladom modernistickej sakrálnej architektúry v strednej Európe. Synagógu obnovila organizácia Truc Sphérique, ktorá ju prevádzkuje.

Žilinská synagóga je príkladom, ako môže niekdajší sakrálny komunitný priestor slúžiť ako živé centrum pre súčasné umenie a kultúru.

◀ **Neologická synagóga** je považovaná za jednu z najpozoruhodnejších pamiatok modernej medzivojnovnej architektúry. V ankete v roku 2000 ju architekti zaradili medzi 5 najdôležitejších občianskych stavieb 20. storočia na Slovensku.

MALIAR Z HÔR

Arnold Peter Weisz-Kubínčan, Odpočinok
📷 Oravská galéria v Dolnom Kubíne

ZNOVUOBJAVENÝ EXPRESIONISTA

Arnold Peter Weisz-Kubínčan (1898 – 1945) patrí medzi najvýraznejšie osobnosti slovenského výtvarného umenia prvej polovice 20. storočia. Študoval na Umeleckopriemyselnej škole v Budapešti (1913 – 1916), neskôr na Akadémii výtvarných umení v Berlíne. Po prvej svetovej vojne sa usadil v Dolnom Kubíne, od roku 1934 žil v Martine. Jeho tvorba sa formovala pod vplyvom expresionizmu. Kubínčan do slovenského prostredia priniesol

S regiónom Považia a Oravy je spojený významný slovenský maliar. Bol prepojený na slovenské kultúrne prostredie, čerpal z folklórnych prvkov či sociálnych tém a zároveň sa hlásil k avantgardným prúdom slovenskej medzivojnovnej moderny.

závan medzinárodného umeleckého myslenia. V dielach sa prelína dramatický výraz, slovenská realita Oravy, Liptova a Turca a expresívna farebnosť či linky. Expresivita sa počas vojny prehlbovala. Zahynul počas holokaustu. Veľká časť jeho diel bola zničená, no tie zachované svedčia o jednom z najsilnejších výtvarných prejavov slovenského medzivojnovného umenia.

V HORNATOM SRDCI SLOVENSKA

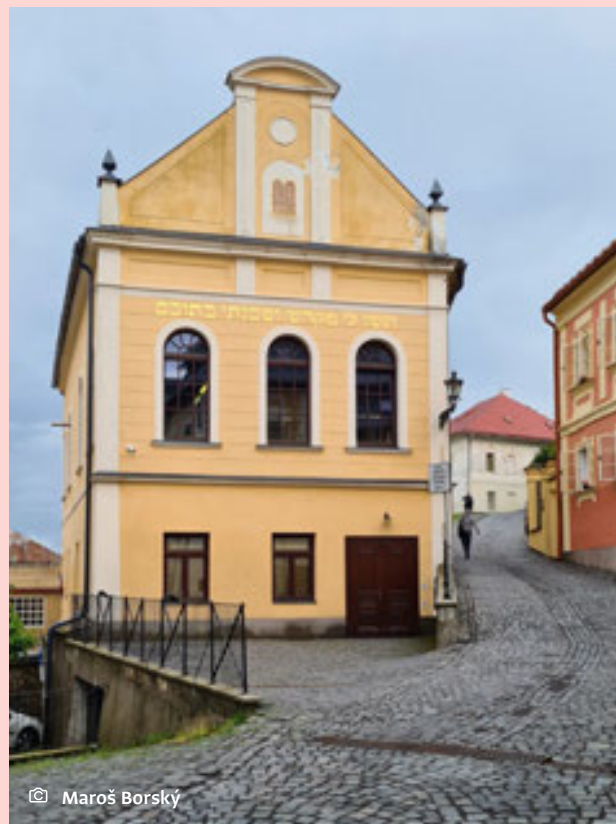
Stredné Slovensko, obklopené majestátnymi horami, nesie v sebe príbeh vytrvalosti, ktorý sa odráža aj v židovskej histórii regiónu. Hoci mali Židia do bohatých banských miest po stáročia vstup prísne zakázaný, 19. storočie prinieslo prelom. Komunity tu vznikli prekvapivo rýchlo a čoskoro sa stali súčasťou meštianskej spoločnosti. Židovské stopy v mestách dýchajúcich zlatom a striebrom sú dnes dôkazom pozoruhodnej architektúry a kultúrneho rozmachu. Pôsobia ako pevné body pamäte, ktoré pripomínajú odolnosť a tvorivého ducha miestnych ľudí.

Banská Štiavnica a technické
pamiatky okolia
1993

VEĽKÉ MENÁ A SLÁVNA HISTÓRIA BANSKEJ ŠTIAVNICE

Banská Štiavnica je jedno z najmalebnejších a turisticky najatraktívnejších miest Slovenska. Je učupená uprostred venca hôr – bývalého obrovského stratovulkánu, ktorý „zabezpečil“ všemožné rudy. Po stáročia bola jedným z najvýznamnejších banských centier Európy, preslávená ťažbou striebra, technickými inováciami a vznikom prvej banskej akadémie na svete. Jej historické jadro a technické pamiatky sú od roku 1993 zapísané v zozname svetového dedičstva UNESCO.

Židovská komunita vznikla v meste v 19. storočí. Miestni Židia otvorili prvé lekárne, prevádzkovali obchody s textilom a železom, viedli prosperujúce rodinné podniky. Všetci sa stali integrálnou súčasťou štiavnického kultúrneho života. Komunita dala mestu významných vynálezcov i staviteľov, umelcov, náboženských vodcov i lekárov. Mená ako rodina Hellowcov, Karol Wassermann, fotograf Beatles a iných hviezd Dežo Hoffmann či Rudolf Welward nie sú známe iba v najbližších okolitých krajinách, ale aj po celom svete.

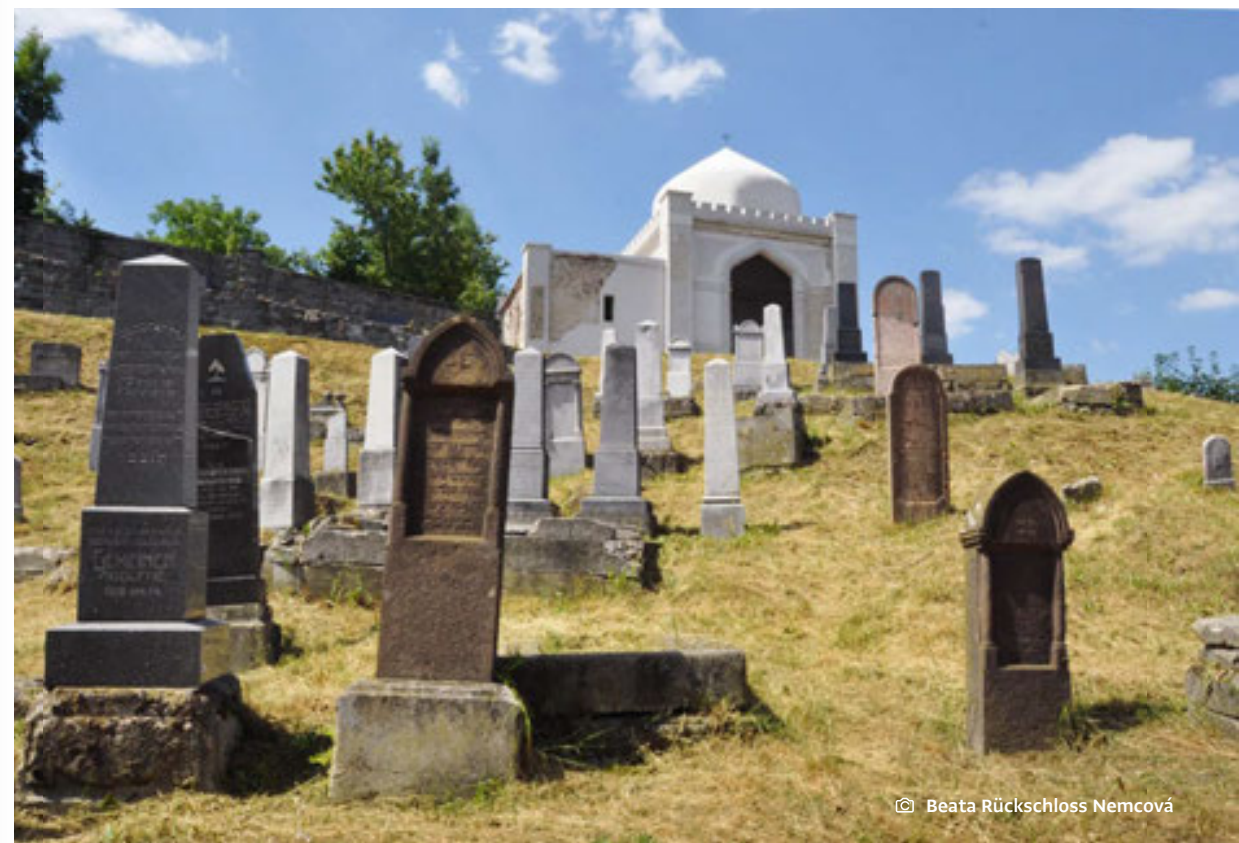
◀ **Budova synagógy** z roku 1893 na Novozámockej ulici po obnovení slúži miestnemu pivovaru. Stojí na svahovitom námestíčku, ktorému dominuje. Aj keď už neslúži svojmu pôvodnému účelu, je súčasťou unikátneho genius loci malebného mesta. Na fasáde svieti zlatý hebrejský biblický text – „A nech mi urobia svätyňu a budem prebývať medzi nimi“ (Ex 25, 8).

Maroš Borský

PRÍBEH FÉNIXA, KTORÝ VSTAL Z POPOLA

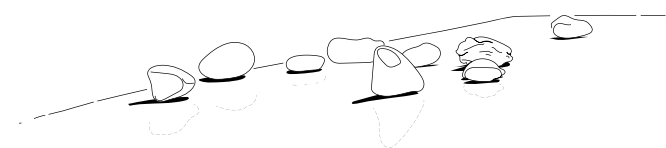
V roku 2007 bol banskoštiavnický cintorín odsúdený na zánik. Vtedajší stredoškolskí študenti miestneho gymnázia motivovaní svojou učiteľkou anglického jazyka Beatou Rückschloss Nemcovou, našli v sebe dostatok odhodlania postupne ho rekonštruovať. Nie iba fyzicky, ale nájst o židovskej komunite a teda aj o cintoríne informácie, ktoré by doplnili chýbajúcu časť skladačky histórie tohto čarovného mestečka. O necelé dve dekády neskôr je

z cintorína dôstojné miesto, kde sa dozviete o histórii židovskej komunity v Banskej Štiavnici. Študenti už síce opustili brány školy, ale cintorín je stále pod správou združenia Omnis terra.

Beata Rückschloss Nemcová

▲ Cintorín nemá charakter turistickej atrakcie, ale kultúrno-historickej lokality, ktorá dopĺňa celkový obraz Banskej Štiavnice ako multietnického a viackonfesijného mesta. Je integrálnou súčasťou lokality Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

▲ V Banskej Štiavnici nájdeme skvele udržiavaný **rodný dom** svetoznámeho fotografa Deža Hoffmanna – múzeum s jeho bohatou expozíciou a s ubytovacími možnosťami.

Dežo Hoffmann

Slovenský fotograf, fotoreportér a vojnový kameraman, rodák z Banskej Štiavnice. Po štúdiu žurnalistiky v Prahe pracoval vo filmových štúdiách a ako kameraman dokumentoval Mussoliniho inváziu do Etiópie aj občiansku vojnu v Španielsku. Po úrazoch a strate pamäti sa v roku 1940 dostal do Spojeného kráľovstva, kde počas vojny pôsobil pri československých perutiach RAF. Po vojne zostal v Londýne, kde sa stal jedným z najvýraznejších fotografov hudobnej a filmovej scény.

Od roku 1955 pracoval pre magazín Record Mirror a preslávil sa najmä ikonickými fotografiami Beatles z rokov 1962 – 1964, ktoré zachytávajú ich ranú kariéru a energiu. Fotografoval aj Charlieho Chaplina, Marilyn Monroe, Franka Sinatru, Louisa Armstronga či Rolling Stones. Zomrel v Londýne v roku 1986.

Dežo Hoffmann
dezhoffmann.com

VÝZNAMNÉ CENTRUM ŽIDOVSKÉJ KOMUNITY

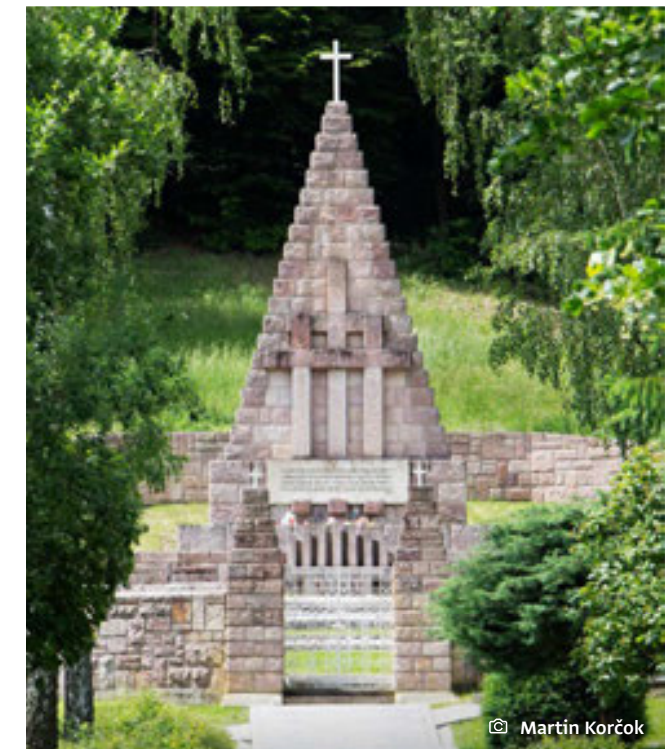
Židovská obec v Banskej Bystrici vznikla v 19. storočí. Jej synagóga bola po vojne zničená, no dnes jej miesto pripomína Pamätník obetiam holokaustu a rasového násillia.

Prvé židovské rodiny sa v Banskej Bystrici začali usádzať v prvej polovici 19. storočia, keď sa postupne uvoľnili zákazy pobytu v slobodných kráľovských mestách. V roku 1867 vznikla organizovaná židovská náboženská obec, ktorá sa rýchlo rozvíjala. Komunita sa venovala obchodu, remeslám a kultúrnemu životu.

V medzivojnovom období patrila banskobystrická obec k významným židovským centráм stredného Slovenska. Počas holokaustu bola obec takmer úplne zničená. V roku 1944 boli jej členovia deportovaní do koncentračných táborov, z ktorých sa väčšina nevrátila.

Kremnička, dnes mestská časť Banskej Bystrice, sa počas druhej svetovej vojny tragicky zapísala do dejín Slovenska. V decembri 1944 sa stala miestom masových popráv, keď príslušníci nemeckých jednotiek a gardisti zavraždili stovky civilistov a účastníkov Slovenského národného povstania. Dnes je Kremnička známa predovšetkým ako pietne miesto s pamätníkom obetiam fašizmu, ktoré pripomína jednu z najväčších tragédií v dejinách Slovenska.

© Martin Korčok

ŽIDIA V POVSTANÍ

Slovenské národné povstanie bolo významným protifašistickým vystúpením slovenského národa. Začalo 29. augusta 1944 v Banskej Bystrici. Do povstania sa zapojilo asi 1500 Židov. Mnohí vstúpili do partizánskych jednotiek,

najmä v oblasti stredného Slovenska, kde sa povstanie sústreďovalo. Bojovali za slobodu krajiny, ktorá im odňala občianske práva, ukradla majetok a deportovala ich rodiny do nacistických táborov smrti.

Pamätník SNP | Banská Bystrica

Chaviva Reik

Rodným menom Marta Reiková, sa narodila v roku 1914 pri Rožňave. V mladosti odišla do Palestíny, kde sa zapojila do činnosti židovských organizácií a stala sa členkou Hagany – obranných jednotiek židovskej komunity. Po vypuknutí SNP v roku 1944 bola vybraná ako jedna z parašutistiek v rámci operácie Amsterdam, ktorú organizovala britská tajná služba spolu s Haganou. Cieľom misie bolo podporiť povstanie, pomôcť Židom na Slovensku a nadviazať spojenie s Londýnom. Chaviva zoskočila na území Slovenska a dostala sa do Banskej Bystrice, kde pôsobila ako spojka a organizátorka pomoci.

Po potlačení SNP v októbri 1944 sa spolu s ďalšími členmi misie ukrývala, no bola zajatá nemeckými jednotkami. Hoci mala možnosť úteku, odmietla opustiť Slovensko – chcela zostať so svojimi ľuďmi. Bola deportovaná do Kremničky, kde ju 20. novembra 1944 popravili spolu s ďalšími povstalcami. Pri príležitosti 100. výročia narodenia čestnej občianky Banskej Bystrice in memoriam otvorili Záhradu Chavivy Reik.

Dominik Skutecký, Trh v Banskej Bystrici
Stredoslovenská galéria v Banskej Bystrici

BYSTRICA DOMINIKA SKUTECKÉHO

Do kultúrnych dejín Banskej Bystrice sa významne zapísal maliar Dominik Skutecký (1849 – 1921), ktorý sviežo a realisticky zaznamenal dych mesta. Jeho tvorba sa vyznačuje zobrazením každodenného života, portrétov a krajín, pričom často zachytával atmosféru trhov či kúpeľov. Typické sú preňho teplé, harmonické farebné tóny a citlivá práca so svetlom, čím miestami nadobúda impresionistický charakter.

V roku 1900 si Skutecký dal postaviť vilu v Banskej Bystrici, ktorá sa stala jeho domovom aj ateliérom. Dnes je známa ako Vila Dominika Skuteckého a je expozíciou Stredoslovenskej galérie. V interiéri sa zachovala autentická atmosféra jeho tvorivého prostredia. Jeho diela zachytávajú život meštianskej spoločnosti, ale aj prostredie mesta.

Skuteckého pôvod ovplyvnil jeho životné osudy, najmä v kontexte spoločenských pomerov konca 19. a začiatku 20. storočia. Umelec si získal uznanie ako jeden z najvýznamnejších predstaviteľov realizmu na Slovensku. Je pochovaný na miestnom židovskom cintoríne.

Vila Dominika Skuteckého | Banská Bystrica
Michael Luzsiczka

SYNAGÓGA NA HOREHRONÍ

Židovská komunita v Brezne sa začala formovať až v druhej polovici 19. storočia, keď bolo zrušené obmedzenie usídľovania Židov v banských mestách. V roku 1869 žilo v meste 32 židovských obyvateľov, o tri desaťročia neskôr už 172. Miestna obec sa hlásila k neologickému judaizmu.

Pred druhou svetovou vojnou žilo v Brezne vyše dvesto Židov, po deportáciách v roku 1942 zostalo v meste len zopár. Po roku 1948 komunita zanikla.

Najvýznamnejšou pamiatkou je synagóga, ktorej základný kameň bol položený v roku 1901. Projekt vypracoval banskobystričský staviteľ Alojz Payerberger a budova bola vysvätená v roku 1902. Po deportáciách prestala slúžiť bohoslužbám a neskôr bola využívaná ako sýpka, či sklad nábytku. V roku 2015 prešla kompletnou obnovou financovanou z európskych fondov. Dnes slúži ako galéria a kultúrne centrum s expozíciou o histórii židovskej komunity v Brezne.

© Rudolf Klein

▲ Synagóga je charakteristická oktagonálnou vežou s cibulovitým ukončením, interiérom tvorí trojlodie so ženskou galériou nesenou liatinovými stĺpmi.

ŽIDOVSKÝ CINTORÍN PONÚKA KRÁSNY VÝHLAD NA MESTO

Cintorín sa nachádza v najvyššej časti mestského cintorína na terasovitom úbočí nad mestom. Je obkolesený kamenným múrom a ponúka malebný výhľad. Náhrobky dokumentujú život malej, ale významnej komunity, ktorá bola súčasťou hospodárskeho a kultúrneho života Brezna. Mesto sa príkladne stará aj o túto časť cintorína a nedávno tu inštalovali pamätník holokaustu. Z cintorína je krásny panoramatický výhľad na mesto.

POD JUŽNÝM SLNKOM

Mestá Komárno, Šahy a Lučenec, rozložené v objatí úrodného juhu, tvoria prirodzenú bránu na hranici s Maďarskom. Pre mnohých cestovateľov sú tieto miesta dôležitou zastávkou pri prechode medzi krajinami, no ich skutočná hodnota spočíva v úlohe „mostov“, ktoré po stáročia spájali rôzne kultúry a tradície. Židovské dedičstvo tu zanechalo hlbokú stopu v podobe monumentálnej neologickej synagógy v Lučenci či unikátnych kultúrnych centier v Šahách a Komárne. Tieto citlivo obnovené pamiatky dnes neslúžia len ako spomienka na minulosť, ale ako živé miesta dialógu.

ZACHRÁNENÁ SYNAGÓGA

Židovská obec v Lučenci vznikla začiatkom 19. storočia, keď sa prvé rodiny usadili v mestskej časti Tuhár na pozvanie rodiny Szilassyovcov. V polovici 19. storočia žilo v meste vyše päťdesiat židovských rodín, medzi nimi obchodníci, remeselníci či krčmári.

▲ **Neologická synagóga** je architektonický skvost mesta. Postavili ju v rokoch 1924 – 1925 podľa návrhu budapešťan-
skeho architekta Lipóta Baumhorna a má kapacitu
1100 osôb. Patrí medzi najväčšie na Slovensku
a stala sa dominantou mesta.

Synagóga Lučenec
lukus.sk/synagoga

V meste pôsobili dve židovské obce – ortodoxná a neologická. Počas holokaustu bola židovská komunita v Lučenci zničená. V júni 1944 boli jej členovia deportovaní do koncentračného tábora Auschwitz, kde zahynul aj posledný rabín Artúr Reschowský. Synagóga stratila po vojne svoju pôvodnú funkciu, v 50. až 80. rokoch slúžila ako sklad hnojív, čo vážne poškodilo jej interiér. Hrozila jej demolácia, no v roku 1985 bola zapísaná medzi kultúrne pamiatky.

V rokoch 2014 – 2015 mesto túto ruinu zachránilo. Od roku 2016 slúži ako kultúrne centrum s expozíciou o židovskej histórii Lučenca a priestorom pre koncerty, výstavy či divadelné predstavenia. Synagóga v Lučenci je pamätníkom tragického osudu židovskej komunity, ale aj príkladom úspešnej obnovy židovského dedičstva.

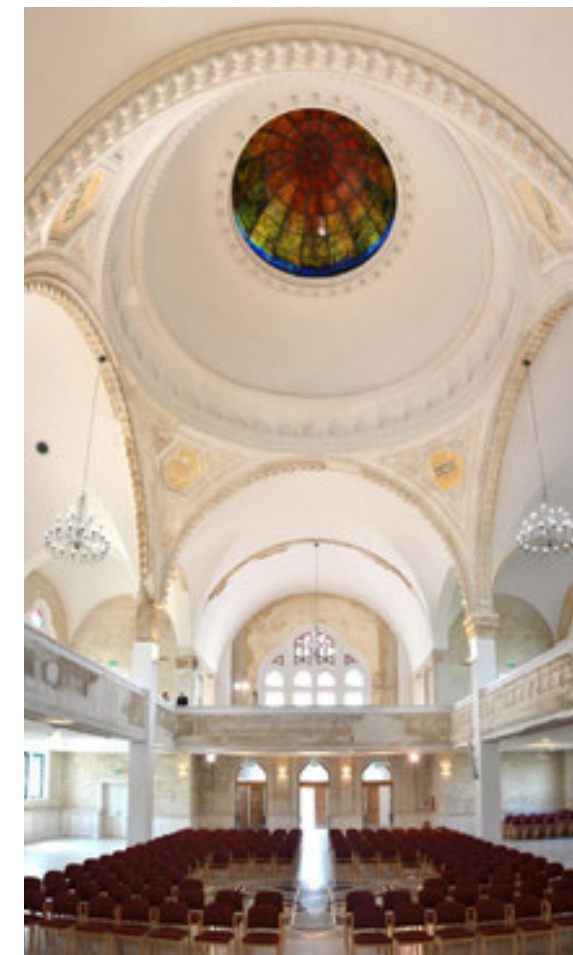
Leopold (Lipót) Baumhorn

Študoval na Technickej univerzite vo Viedni, kde získal pevné základy v historizujúcej i modernej architektúre. Po návrate do Budapešti pracoval v kancelárii Ödöna Lechnera a Gyulu Pártosa, čo mu umožnilo rozvinúť vlastný štýl spájajúci tradíciu s novými architektonickými prúdmi. Prvou samostatnou stavbou Leopolda Baumhorna (1860 – 1932) bola synagóga v Ostrihome z roku 1888, ktorá mu priniesla uznanie a otvorila cestu k ďalším významným zákazkám. Stal sa autorom približne dvadsiatich dvoch synagóg v Uhorsku, medzi nimi monumentálnej synagógy v Szegede, ktorá patrí k najväčším v Európe. Synagógy v Nitre, Lučenci či Liptovskom Mikuláši sú ďalšími príkladmi jeho tvorby. Okrem synagóg navrhoval aj banky, školy a obytné domy. Baumhornov štýl bol eklektický – spájal prvky historizmu, secesie, maurskej a orientálnej architektúry. Jeho stavby sa vyznačujú monumentálnymi kupolami, bohatou ornamentikou a pôsobivými interiérmi, ktoré dodnes patria k najvýraznejším pamiatkam židovskej kultúry v strednej Európe.

V meste pôsobili dve židovské obce – nájdeme tu aj dva cintoríny – ortodoxný a neologický. Starajú sa o ne dobrovoľníci. Na neologickom sa nachádza vzácna klasicisticko-secesná cintorínska kaplnka.

Roland Vass

VÝZNAMNÉ CENTRUM ŽIDOVSKÉHO ŽIVOTA

Šahy sa nachádzali na území historickej župy Hont, kde boli banské mestá a Židia sa tu nesmeli usadiť. K osídleniu židovským obyvateľstvom došlo až po roku 1840. Židovská populácia rýchlo rástla a v období pred druhou svetovou vojnou tvorila približne 15% z celkového počtu obyvateľov.

Židia sa aktívne zapájali do hospodárskeho života mesta – prevádzkovali menšie aj väčšie obchody, medzi nimi aj najstaršiu kníhtlačiareň v meste, kníhtlačiareň Neumann. Po rozkole v uhorskom židovstve sa väčšia časť členov obce priklonila k status quo ante, zatiaľ čo menšia ortodoxná komunita vznikla v roku 1876. V roku 1930 žilo

v Šahách približne 850 židovských občanov. Na budove miestneho historického múzea sa nachádza pamätná tabuľa s menami viac ako 900 obetí holokaustu z celého regiónu. V meste sa zachovali dva cintoríny a dve budovy bývalých synagóg, ktoré sú dôležitými svedkami židovskej prítomnosti.

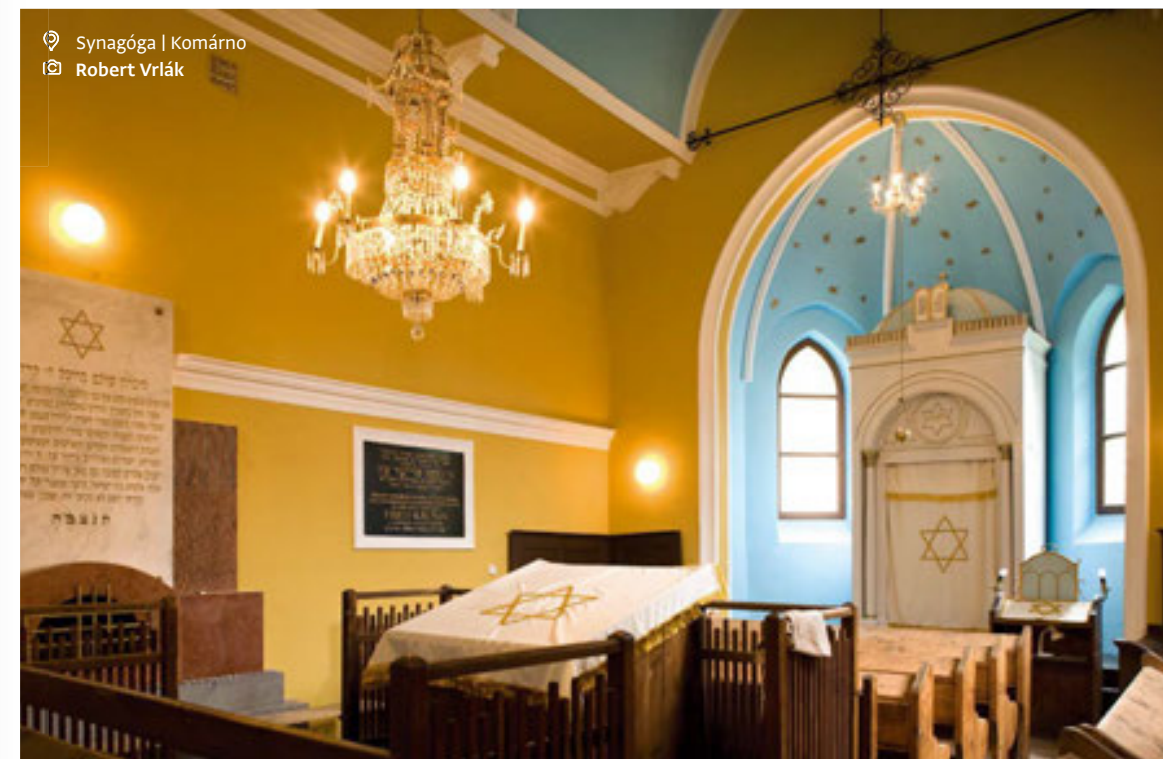
Z CHÁTRAJÚCEJ STAVBY ŽIVÉ KULTÚRNE CENTRUM

Synagóga status quo ante bola postavená v roku 1852 na malom námestí v centre mesta. Jej západná fasáda sa vyznačuje trojicou vstupných portálov a hebrejským žalmom v atike. V deväťdesiatych rokoch 20. storočia bola synagóga obnovená vďaka iniciatíve miestneho rodáka, psychiatra Dr. Pétera Hunčíka. Dnes slúži ako galéria a centrum súčasného umenia v meste.

V tesnej blízkosti hlavného námestia ponúka tento priestor širokú paletu výtvarných, hudobných a literárnych podujatí. Na nádvorí synagógy bol inštalovaný pamätník holokaustu, ktorý sa stal miestom spomienok.

MOST CEZ DUNAJ

Židovské osídlenie v Komárne sa začalo formovať v 18. storočí. V priebehu päťdesiatich rokov sa počet židovských obyvateľov takmer strojnásobil. V meste pôsobili dve židovské obce: neologická a ortodoxná. Používali spoločný cintorín, rozdelený na dve časti, a zachovali sa aj synagógy oboch smerov.

V roku 1941 žilo v Komárne 2 734 židov, z ktorých väčšina bola v roku 1944 deportovaná do koncentračného tábora Auschwitz. Napriek tragickým stratám je v Komárne dodnes malá aktívna židovská komunita, ktorá predstavuje významné cezhraničné centrum židovského života a kultúry na juhu Slovenska. Pôvodný objekt židovského starobinca, postavený v roku 1896, dnes slúži miestnej židovskej obci ako komunitné centrum. Vstup do komplexu

s neogotickou tehlovou fasádou sa nachádza na nároží. V severnej časti zadného traktu stojí synagóga, zdôraznená vysokou štítovou strechou, rozetovým oknom a vstupným portálom. Interiér synagógy tvorí jednoduchý priestor zaklenutý valenou klenbou s pôvodným mobiliárom a pamätníkom holokaustu. Synagóga a komunitné centrum sú miestom kultúrnych podujatí, prednášok a koncertov, ktoré približujú židovskú tradíciu širokej verejnosti.

Na Slovensku sa nachádza viac než 900 židovských cintorínov, ktoré sú tichými svedkami bohatej histórie židovského osídlenia. Pripomínajú niekdajší život komunit nielen vo väčších mestách, ale aj v malých horských dedinkách, kde žilo často len niekoľko rodín.

DOMY ŽIVOTA

V židovskej tradícii sa cintorín nazýva beit chaim – dom života, alebo beit olam – dom večnosti. Nie je vnímaný ako miesto smrti, ale ako priestor večného života, pamäti a prítomnosti duše.

Niektoré cintoríny sú dnes vo vzornom stave – s úctou sa o ne starajú mestá, obce, občianske združenia či dobrovoľníci. Mnohé však zostávajú zarastené, s popadanými alebo roztrúsenými náhrobkami. Aj tam však v zemi odpočívajú ostatky zosnulých, ktoré podľa židovskej viery čakajú na príchod Mesiáša.

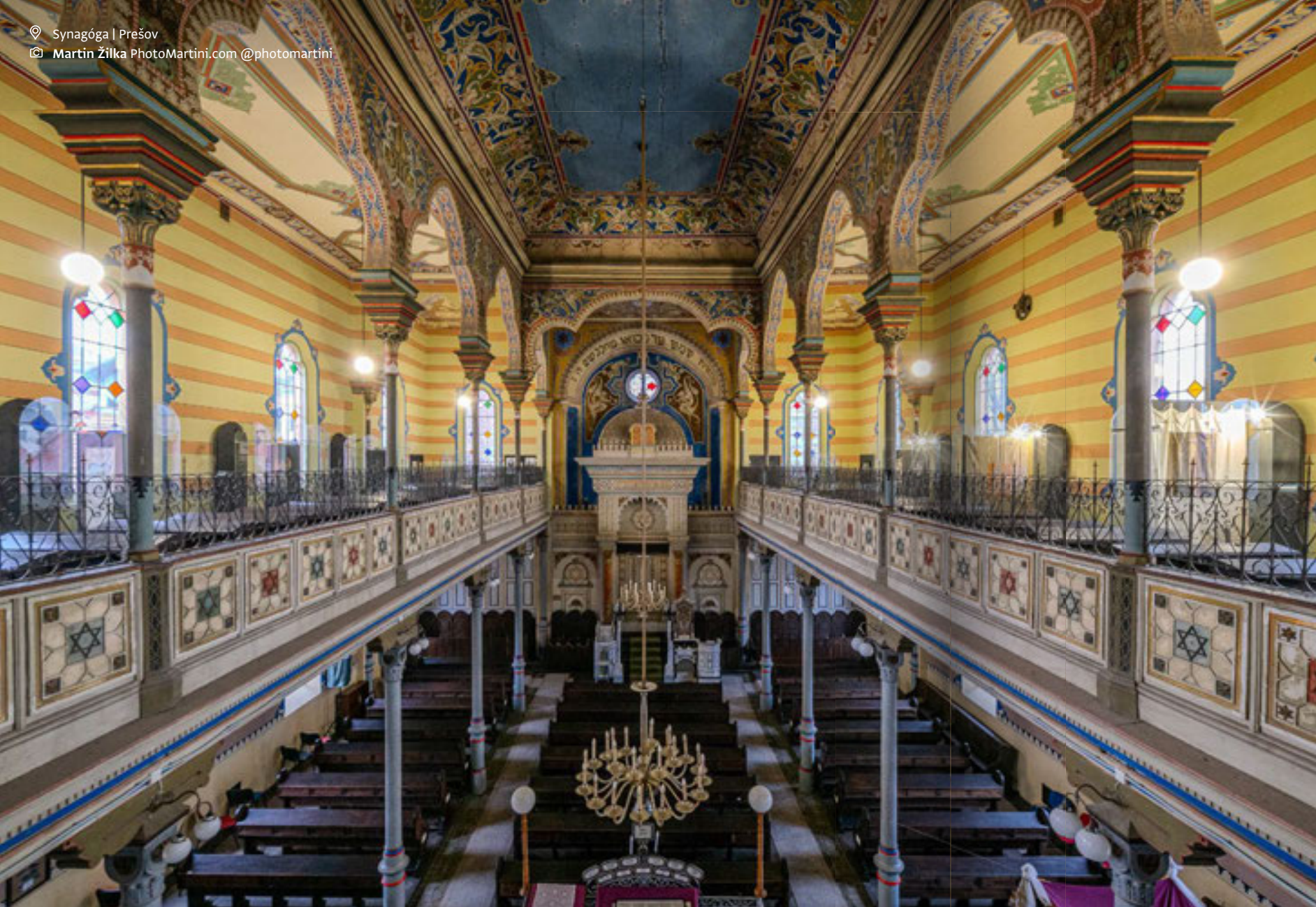
Na viacerých miestach Slovenska sa nachádzajú hroby významných rabínov a učencov Tóry, ktorí tu pôsobili. Tieto miesta nezostali zabudnuté – z celého sveta sem, najmä na výročie úmrtia (jarcajt), prichádzajú ortodoxní pútníci, aby sa modlili a meditovali. Hroby významných osobností židovskej duchovnej tradície možno nájsť v Bratislave, Pezinku, Dunajskej Strede, Vrbovom, Novom Meste nad Váhom, Trenčíne, Nitre, ale aj v Košiciach, Huncovciach, Bardejove, Stropkove, Tisinci a v ďalších kútoch Slovenska.

PERLY

VÝCHODU

V kraji drevených kostolíkov a divokej prírody, je židovské dedičstvo azda najrozmanitejšie. Historicky bohaté centrá ako Košice, Prešov či Bardejov dodnes dýchajú silnou atmosférou a pýšia sa mimoriadnou koncentráciou židovských pamiatok – od monumentálnych mestských synagóg až po tiché cintoríny v podhorských obciach. Sila tradície tu prežila dramatické dejinné zlomy a zostala pevne vrytá do kultúrnej identity regiónu. Táto krajina plná kontrastov vytvára prirodzené kulisy pre objavovanie príbehov, ktoré po stáročia spoluvytvárali tvár dnešného východného Slovenska.

PREŠOVSKÝ KLENOT

Či už systematicky pátrate po židovských pamiatkach na (východnom) Slovensku alebo ste len návštevníkom, ktorý si obohacuje svoj program, prešovskú synagógu skrátka musíte vidieť.

Prešov bol slobodným kráľovským mestom, v ktorom sa Židia celé stáročia nesmeli usadiť. Žili v neďalekej obci Šebeš-Kelemeš (dnešné Ľubotice), odkiaľ prichádzali do mesta za obchodom. Prvým židom, ktorý sa v Prešove usadil napriek odporu mešťanov, bol vplyvný obchodník Marek Holländer. Na hlavnom námestí dal postaviť Neptúnovu fontánu, ktorá sa zachovala dodnes. Jeho syn Leo sa v roku 1830 stal prvým predsedom židovskej obce v Prešove a patril medzi popredných bojovníkov za rovnoprávnosť Židov v Uhorsku. Po roku 1871 v meste pôsobili dve židovské obce – neologická a ortodoxná. Pred druhou svetovou vojnou žilo v Prešove 4 308 židov, čo predstavovalo 17,6% z celkového počtu obyvateľov. V meste dodnes pôsobí aktívna Židovská náboženská obec.

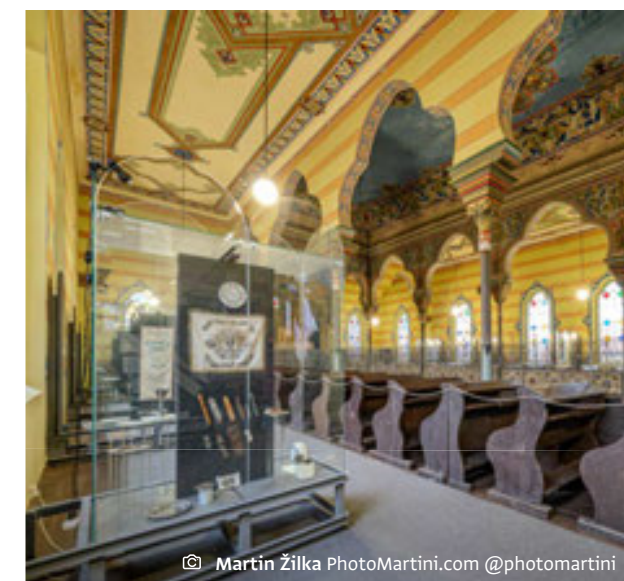
Ortodoxná synagoga je ústrednou budovou vo vzácnom komplexe rituálnych stavieb prešovskej ortodoxnej obce. Postavila ju v rokoch 1897 – 1898 košická stavebná firma Kollacsek & Wirth. V deväťdesiatych rokoch 20. storočia prešla generálnou rekonštrukciou a dodnes slúži ako miesto židovských bohoslužieb.

Unikátny areál židovskej obce zahŕňa okrem synagógy aj objekty chasidského beit midrašu (synagoga klaus), rabinátu, rituálneho mäsiarstva, školy a kancelárie obce. V strede nádvorja stojí pamätník holokaustu, ktorý pripomína tragické osudy prešovských židov.

Múzeum židovskej kultúry
synagoga-presov.sk

► Na ženskej galérii je inštalovaná expozícia judaík zo zbierky prvého slovenského židovského múzea založeného v roku 1928. Táto vzácna zbierka nebola zničená počas vojny a v 50. rokoch ju deponovali do Židovského múzea v Prahe, odkiaľ sa vrátila do Prešova v roku 1993.

Martin Žilka PhotoMartini.com @photomartini

▲ Nová ortodoxná synagóga postavená v rokoch 1926 – 1927. Navrhli ju architekti Ľudovít Oelschläger a Gejza Zoltán Boskó.

ŽIDOVSKÁ KOMUNITA ŽIJE

V súčasnosti pôsobí v Košiciach aktívna židovská komunita. V meste sa zachovalo päť zo siedmich pôvodných synagóg a rozsiahle židovské cintoríny naďalej slúžia svojmu pôvodnému účelu.

Metropola východného Slovenska má niekoľko typických dominánt: okrem Dómu svätej Alžbety je to neobaroková kupola Domu umenia, ktorý dnes využíva Košická filharmónia, hoci bol postavený ako synagóga neologickej židovskej obce. Pred holokaustom patrili Košice k mestám s jednou z najväčších a najprominentnejších židovských komunít na území dnešného Slovenska. V roku 1930 tu žilo približne 11 500 Židov. Židia sa v Košiciach mohli usadiť až po roku 1840, podobne ako v iných slobodných kráľovských mestách. V meste vedľa seba pôsobili ortodoxná a neologická obec, ale aj chasidí. Tento rôznorodý a čínorodý židovský svet bol tragicky zničený v priebehu necelého mesiaca – od 16. mája do 5. júna 1944 boli košickí Židia deportovaní do koncentračného tábora Auschwitz.

Mária Bárkány

Jedna z najvýraznejších európskych herečiek svojej doby. Po štúdiu vo Viedni debutovala v roku 1878 vo Frankfurte nad Mohanom a rýchlo sa stala hviezdou javísk v Hamburgu a Berlíne. Jej meno sa spomínalo po boku legiend ako Sarah Bernhardt či Ellen Terry. V roku 1913 sa objavila aj v nemom filme Vinná matka. Zomrela v Berlíne v roku 1928 a podľa vlastného želania bola pochovaná v rodných Košiciach.

Ľudovít Feld

Košický výtvarník mimoriadneho talentu. V detstve mu diagnostikovali hypofyzárne trpaslíctvo, čo výrazne ovplyvnilo jeho fyzický vzhľad, no nie jeho umelecký rozlet. Študoval na prestížnej Akadémii výtvarných umení v Budapešti a po návrate do Košíc sa stal aktívnou súčasťou miestnej umeleckej scény. Založil vlastnú súkromnú výtvarnú školu. V roku 1944 bol deportovaný do Auschwitzu. Prežil vďaka jeho malému vzrastu a kresliarskemu talentu – na príkaz Josefa Mengeleho dokumentoval jeho pokusy. Po vojne sa vrátil do Košíc, kde pokračoval v tvorbe, učil a vystavoval. Jeho diela zachytávajú staré Košice, východné Slovensko aj temné spomienky na holokaust.

► Budova Novej ortodoxnej synagógy zo železobetónu kombinuje prvky modernej architektúry s historizmom a orientálnymi motívmi. V interiéri môžeme vidieť pozoruhodné vitráže, ale aj odkazy deportovaných na stenách, ktoré zakonzervovali ako memento. Súčasťou budovy je Galéria Ľudovíta Feldu.

◀ Najvýznamnejšou židovskou pamiatkou je komunitný areál na Zvonárskej ulici, kde sa nachádza unikátny rituálny kúpeľ (mikva) z polovice 19. storočia, rabinát a menšia modlitebňa. Dominantou areálu je ortodoxná synagóga postavená v roku 1899 podľa plánov staviteľa Jánosa Baloga. Po druhej svetovej vojne bola budova dlhé roky využívaná ako sklad kníh a dostala sa do dezolátneho stavu. Až po roku 1989 bola vrátená židovskej obci, ktorá ju postupne obnovila. Dnes je synagóga po rekonštrukcii sprístupnená verejnosti slúži ako miesto pre koncerty, výstavy a kultúrne podujatia.

UNIKÁTNE SUBURBIUM

V roku 1940 žilo v Bardejove 2 441 Židov, čo predstavovalo 28,7% z celkového počtu obyvateľov. Komunita využívala dve synagógy, rituálny kúpeľ, dve školy, päť modlitební, päť dobročinných spolkov a dve kníhtlačiarne.

Bardejov ako prosperujúce slobodné kráľovské mesto po mnohé stáročia neumožňovalo Židom usadiť sa v jeho hradbách. Organizovaná židovská komunita vznikla až v prvej tretine 19. storočia, keď si za mestskými hradbami vybudovala rozsiahly komplex stavieb známy ako židovské suburbium. Je to súbor rituálnych stavieb okolo Starej synagógy z roku 1836: beit midraš, rituálne kúpele, kotolňa a expanzná veža. Synagoga je unikátny deväťklenbový objekt so štyrmi piliermi, centrálnou bimou, bohatou ornamentálnou výmalbou a so vzácnym hebrejským chronostichom s údajmi o výstavbe a donátoroch.

Po desaťročiach, kedy bola využívaná ako železiarstvo a chátara, ju obnovil jej vlastník - ÚZ ŽNO vďaka podpore z grantov EEA. Vzácný súbor stavieb sa postupne obnovuje: prebehla rekonštrukcia beit midrašu z konca 19. storočia. Súčasťou areálu je pamätník holokaustu s menami obetí z mesta a okolia, ktorý vybudovala organizácia Bardejov Jewish Preservation Committee vedená Emilom Fishom. Každoročne sa tu uskutočňuje stretnutie rodákov a ich potomkov z celého sveta.

SYNAGÓGA BIKUR CHOLIM

Pár krokov od Radničného námestia stojí na Kláštorskej ulici klenot židovského kultúrneho dedičstva. Vďaka dlhoročnej starostlivosti posledného príslušníka bardejovskej židovskej komunity, Maximiliána Špíru, sa tu zachovala malá synagóga s kompletným mobiliárom, Tórou a modlitebnými knižkami. Keď si sadnete do lavice, budete mať pocit, že ste sa preniesli v čase a členovia komunity sa sem o chvíľu vrátia k modlitbám a štúdiu Talmudu.

Synagógu Bikur cholim dal v roku 1929 vybudovať židovský spolok starostlivosti o chorých. Je to jednoduchý objekt orientovaný do ulice východnou fasádou, ktorej dominantou je dvojica gotizujúcich lomených okien a hebrejský nápis s názvom spolku. Nástennými maľbami pestro zdobený interiér spolu s pôvodným inventárom sú pôsobivým pamätníkom bardejovskej židovskej minulosti a jej tragického zániku. Unikátna synagóga je integrálnou súčasťou lokality Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

📷 Ján Hollý

Niekoľko generácií rabínov pôsobiach v Bardejove a okolí pochádzalo z významnej rabínskej dynastie Halberstammovcov.

KLENOTNICA SLOVENSKA

Región Spiša patrí k umelecko-historicky hodnotným aj turisticky príťažlivým územiám Slovenska. Okrem štyroch národných parkov tu nájdeme stredoveké mestá, hrady, kaštiele aj významné sakrálné pamiatky.

PAMIATKA SLÁVNEJ JEŠIVY

Židovská prítomnosť na Spiši bola dlho obmedzená iba na jedno miesto – Huncovce pri Kežmarku. Zo synagógy z roku 1821 sa zachovalo iba torzo pri rieke, ktoré sa dnes využíva ako veľ'kosklad. Pred vojnou v obci pôsobila významná ješiva, ktorá bola centrom židovského učenia na Spiši. Budova ješivy sa zachovala dodnes a jej pôvodné využitie pripomína pamätná tabuľa na fasáde.

Pamiatok na kedysi početnú židovskú komunitu sa zachovalo pomenej: niektoré synagógy zhoreli cez vojnu, alebo ich odstránil povojnový komunistický režim. Čo sa zachovalo, je vďaka úsiliu angažovaných jednotlivcov a organizácií. O cintoríny v Poprade, Kežmarku a Spišskej Novej Vsi sa starajú miestni.

📍 Cintorín | Spišská Nová Ves
📷 Ružena Kormošová

Záchrana cintorína nám umožnila stretávanie generácií s cieľom prekonávania predsudkov, šírenia vzájomného porozumenia a tolerance.“

Ružena Kormošová, historička, Spišská Nová Ves

▲ Synagóga bola postavená v roku 1875 a po požiari opravená v rokoch 1905 – 1906. Je orientovaná do ulice a v jej interiéri sa dodnes zachovala ženská galéria na liatinových stĺpoch, svätostánok a pôvodná bohatá maurská stropná výmalba. Budova slúži na kultúrne účely.

POD SPIŠSKÝM HRADOM

Pod majestátnym hradom sa nachádza Spišské Podhradie. Mesto bolo v minulosti charakteristické zmiešaným obyvateľstvom – vedľa seba tu pokojne žili obyvatelia slovenskej i nemeckej národnosti. Od roku 1840 sa k nim pridali aj Židia. Vznikom rabinátu sa židovská populácia v Spišskom Podhradí rýchlo rozrástla: z 219 obyvateľov v roku 1869 na 458 v roku 1940, čo predstavovalo 14,7% z celkového počtu obyvateľov mesta. Miestna komunita bola ortodoxná, spravovala ješivu a viaceré iné inštitúcie. Nemými svedkami minulosti zostali synagóga a židovský cintorín za mestom.

Mrazivá tabuľa

V Poprade, na peróne železničnej stanice, je pamätná tabuľa prvého transportu. Každý rok sa 25. marca koná pietna spomienka na takmer tisícku mladých žien a dievčat, ktoré v roku 1942 odviezli do vyhladzovacieho tábora v Auschwitzi. Bol to prvý z prvej vlny transportov Židov zo Slovenska. Celkovo ich v roku 1942 odviekli takmer 58 tisíc. Väčšina zahynula.

SLOVENSKÁ CESTA ŽIDOVSKÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA

Inovatívny projekt, ktorý spája 32 výnimočných objektov vo všetkých regiónoch Slovenska s cieľom integrovať ich do kultúrneho turizmu našej krajiny. Predstavuje reprezentatívny prierez bohatej, mnoho-vrstvovej tradície, ktorá bola kedysi neoddeliteľnou súčasťou života miest a obcí. Cesta je sieť ľudí a organizácií, ktoré s rešpektom a nadšením obnovujú synagógy, modlitebne, cintoríny a pamiatky, aby zachovali ich príbehy pre budúce generácie.

Kultúrna cesta zahŕňa vzácne budovy synagóg: niektoré dodnes slúžia ako miesta židovských bohoslužieb, ale sú otvorené aj pre návštevníkov. Iné sa dnes využívajú iba na kultúrne účely. Súčasťou Cesty sú tiež vybrané cintoríny, ktoré plnia funkciu vzdelávania o minulosti mesta a starajú sa o ne miestne školy, múzeá alebo občianski aktivisti. Cesta propaguje aj niekoľko muzeálnych expozícií. Patrí do nej aj unikátny Pamätník Chatama Sofera v Bratislave, jedno

z najvýznamnejších židovských pútnických miest v Európe. Objekty v Banskej Štiavnici, Bardejove a Spišskom Podhradí sú integrálnou súčasťou lokalít Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Cesta je slovenským členom siete Európskych ciest židovského kultúrneho dedičstva, ktorá je držiteľom certifikácie „Kultúrna cesta Rady Európy“.

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Židovské kultúrne
dedičstvo na Slovensku
slovak-jewish-heritage.org

SPOZNAJTE ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO NA SLOVENSKU

- 1 Bratislava 4 – 9

2 Stupava 10, 15

3 Trnava 12 – 13

4 Sered' 16

5 Šamorín 17

6 Senec 14

7 Nitra 18 – 19

8 Piešťany 20 – 21

9 Trenčín 22 – 24

10 Liptovský Mikuláš 25

11 Žilina 26

12 Banská Štiavnica 30 – 34

13 Banská Bystrica 35 – 37
- 14 Brezno 38 – 39

15 Lučenec 40 – 43

16 Šahy 44

17 Komárno 45

18 Prešov 50 – 51

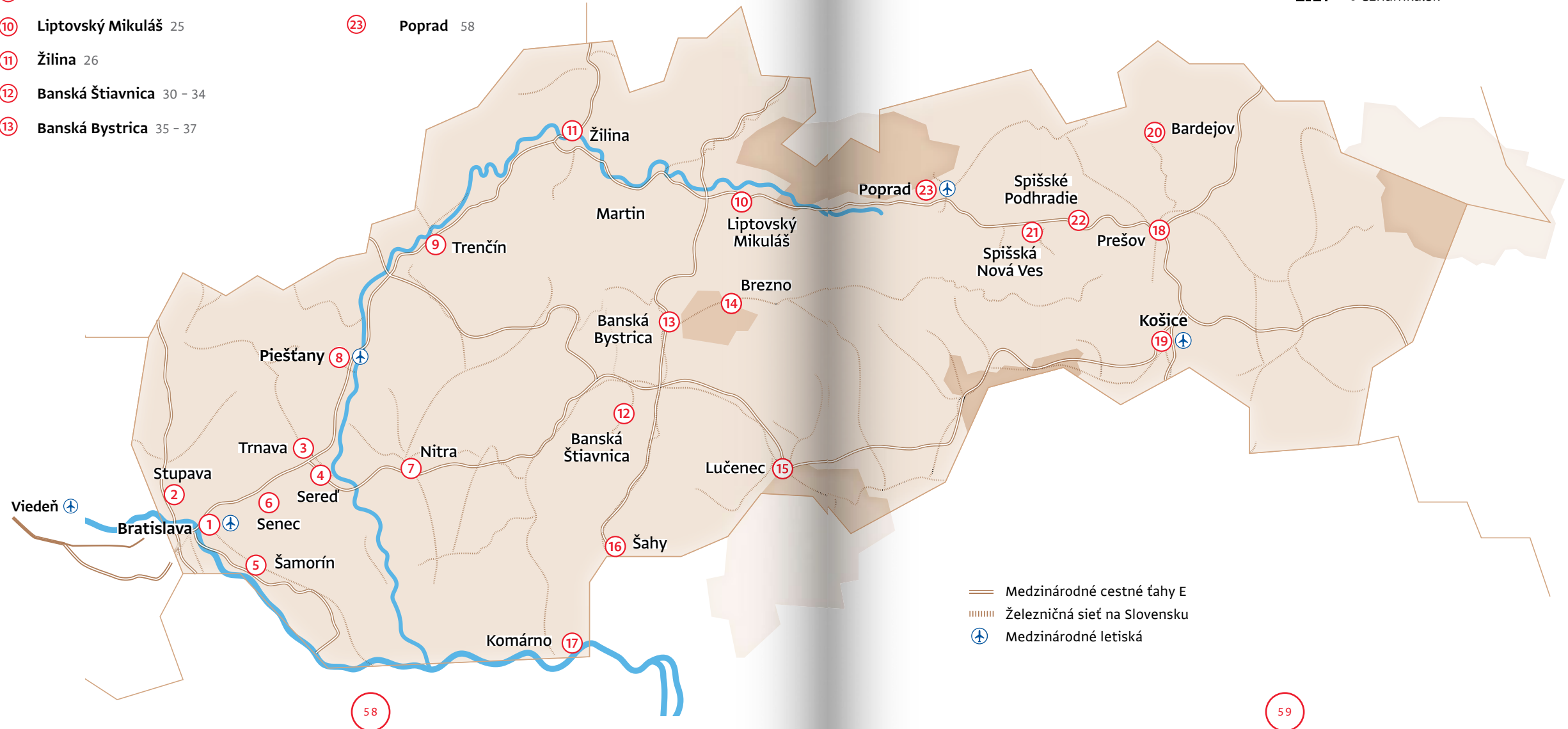
19 Košice 52 – 53

20 Bardejov 54 – 56

21 Spišská Nová Ves 57

22 Spišské Podhradie 58

23 Poprad 58

AKO SA K NÁM DOSTANETE?

LETECKÉ SPOJENIA NA SLOVENSKO

- Letisko M. R. Štefánika | Bratislava**
bts.aero
- Košice International Airport**
airportkosice.sk
- Letisko Piešťany**
airport-piestany.sk
- Letisko Poprad-Tatry**
airport-poprad.sk
- Letisko Viedeň**
viennaairport.com

VLAKOVÉ A CESTNÉ SPOJENIA

- Železničná spoločnosť Slovensko**
zssk.sk
- Informácie o diaľničných značkách**
eznamka.sk

-
- Medzinárodné cestné ťahy E

 Železničná sieť na Slovensku Medzinárodné letiská

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike je strešná organizácia židovského komunitného života na Slovensku. Židovské náboženské obce pôsobia v Bratislave, Košiciach, Prešove, Dunajskej Strede, Galante, Nitre, Nových Zámkoch, Komárne, Trenčíne, Žiline, Banskej Bystrici a Rimavskej Sobote.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike
🌐 zidianaslovensku.sk

SLOVNÍK POJMOV

- **áron hakodeš** – svätostánok, skriňa alebo nika vo východnej stene synagógy, kde sú uložené Tóry
- **beit midraš** – dom štúdia, vzdelávacia inštitúcia tradičnej židovskej komunity
- **bima** – pódium, z ktorého sa číta Tóra, umiestnené je väčšinou v strede synagogálneho priestoru
- **halacha (adj. halachický)** – židovský zákon
- **chevra kadiša** – pohrebný spolok
- **ješiva** – rabínska škola, talmudistická akadémia, inštitúcia najvyššieho stupňa židovského vzdelávania
- **kohen (pl. koheni)** – potomok chrámových kňazov, náhrobky majú označené žehnajúcimi rukami
- **levita (pl. leviti)** – potomok príslušníkov kmeňa Levi, náhrobky majú označené krčahom
- **maceva** – tradičný židovský náhrobný kameň vo forme jednoduchej stély s hebrejským textom
- **mechica** – paraván alebo drevený rošt, ktorý v ortodoxnej synagóge oddeľuje ženskú a mužskú časť modlitebného priestoru
- **mikva** – rituálny kúpeľ
- **neológia** – reformný smer judaizmu, pojem sa používa iba pre komunity na území bývalého Uhorska
- **ortodoxia** – ortodoxný smer judaizmu, tradičné náboženské hnutie, ktoré stojí v opozícii voči reformnému a neologickému judaizmu
- **status quo ante** – skupina uhorských (slovenských) židovských obcí, ktoré sa pri vzniku ortodoxného a neologického hnutia nepridali ani na jednu stranu

SLOVAKIA
TRAVEL

SLOVENSKO
ŠALOM
ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE
DEDIČSTVO

VYDALA

© SLOVAKIA TRAVEL, národná destinačná organizácia v oblasti podpory rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike
📍 Suché Mýto 1, 811 03 Bratislava
🌐 www.slovakia.travel

1. vydanie, Bratislava 2026

TEXT

Marián Jaslovský, Maroš Borský
© SLOVAKIA TRAVEL

GRAFICKÁ ÚPRAVA

© SLOVAKIA TRAVEL

NA OBÁLKE

Synagóga | Trenčín
© Rudolf Klein

TLAČ

Predtlačová verzia.

📍 Synagóga | Liptovský Mikuláš
© SLOVAKIA TRAVEL
📷 Martin Žilka [@photomartini](http://PhotoMartini.com)

Redakcia SLOVAKIA TRAVEL nezodpovedá za prípadné organizačné či informačné zmeny v destináciách vzniknuté po vydaní publikácie.
Fotografie a ilustrácie v publikácii podliehajú autorským právam.

ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO: HISTÓRIA A PRÍTOMNOSŤ

Židovské pamiatky na Slovensku pripomínajú bohatú kultúru komunit, ktorá po stáročia spoluvytvára život našich miest a obcí. Rozprávajú príbehy remeselníkov, obchodníkov, umelcov aj rodín, ktoré formovali miestnu identitu a prinášali nové impulzy do hospodárstva, umenia či vzdelanosti. Putovanie za židovským kultúrnym dedičstvom je stretnutie s kultúrou, ktorá bola a je prirodzenou súčasťou nášho spoločného príbehu.

Šalom!

@sloviatravel

🌐 slovakia.travel

© SLOVAKIA TRAVEL 2026